

Mellem børsen og katedralen

Produktion af læremidler i et forlagsperspektiv

Om antagelseskriterier

Hvilke kriterier sætter forlaget for produktion af læremidler, når der skal produceres læremidler til undervisning i dansk som andetsprog for voksenundervisningen? På en måde bør det være enkelt: vi udgiver de materialer, som vores målgruppe – sprogskolerne, underviserne, kursisterne – har brug for. Eller mere præcist: vi udgiver de materialer, som vi mener, vores målgruppe har brug for. Men enhver, der har udgivet eller har forsøgt at få udgivet et undervisningsmateriale, ved, at det alligevel ikke er helt så enkelt. I det følgende vil vi udfolde dette, for hvad er det egentlig, der ligger i dette ’vi mener’?

I forlagsbranchen er vi til stadighed bevidste om, at børs og katedral skal gå op i en højere enhed; dette gælder også for et undervisningsforlag som Alfabet. Og lad os bare få klaret børsen først. Det er omkostningsfyldt at udvikle undervisningsmaterialer. Uden forfatteren var der ingenting, men forfatteren er ikke alene; i de fleste materialer er der ud over teksten også tegninger, fotos og selvfølgelig layout og tryk. Teksten bliver vurderet, redigeret og korrekturlæst. Ofte er der også indtaling (lydstudie, casting, redigering), måske også video og måske også digitale ekstraopgaver, som også skal indtales/filmes/programmeres/redigeres. Når forlaget skal

HELLE LEHRMANN MADSEN

Redaktionschef på forlaget Alfabet, cand.mag.
hlm@alfabetaforlag.dk

HELENE DE DEN

Redaktør på forlaget Alfabet, mag.art.
hd@alfabetaforlag.dk

investere så mange penge, som alt dette kræver, bliver vi nødt til at sikre os – i det omfang, vi kan det – at der også er et marked for materialet, sådan at vi får investeringen hjem igen. Derfor interesserer det os meget, hvad sprogskolerne (og de øvrige voksenuddannelser) efterspørger, og allerbedst er det jo, hvis vi kan imødekomme efterspørgslen, så snart den er der – eller måske endda lidt før.

Det var børsen; tilbage står så katedralen. I vores verden findes katedralen i forskningsverdenen, hvor sprogundervisning og her særligt undervisning i dansk som andetsprog for voksne er genstand for forskning og diskussion. Det er altså vigtigt, at vi som redaktører følger med i, hvor forskningen bevæger sig hen, sådan at vi kan give vores forfattere så kvalificeret med- og modspil som muligt. Så når forskningen til stadighed arbejder med at begribe, hvordan enhver lærer opnår den bedst mulige sprogbeherskelse, så læser vi interesseret med. Det er altså i dette spændingsfelt mellem børsens krav om rentabilitet og katedralens ideelle fordring om den optimale sprogtilegnelse, at vi som forlag opererer.

Men hvad betyder så dette? Lad os lige slå fast, hvad det *ikke* betyder: Det betyder ikke, at man kan genkende det herskende forskningsparadigme i en en-til-en-version i Alfabetas materialer – i hvert fald sjældent. Og det betyder heller ikke, at vi udgiver hvad som helst, bare markedsanalysen taler for det – i hvert fald sjældent.

Ved en typisk antagelse (her tænker vi især på idéer, vi får forelagt, men det samme gælder for manuskripter, vi selv har bestilt hos en forfatter) lægger vi vægt på:

1. Originalitet – en vis form for anderledeshed i materialets indhold og pædagogik.
2. At materialet er udtryk for et bevidst valg, for så vidt angår sprog- og tilegnelsessyn.
3. At materialet har været afprøvet på kursister i den aktuelle målgruppe.
4. At materialet ikke bare er grebet fra den erfarne underviseres bunke af hjemmelavede øvelser, men at man har sikret sig, at det er hævet så meget over tid og rum, at det vil føles gyldigt og nærværende for kursister og lærere over hele landet (og gerne for kursister uden for landets grænser, hvor der undervises i dansk som fremmed- eller andetsprog).
5. At forfatteren har en idé med materialet – meget gerne en idé, som tager udgangspunkt i kursistens behov for at lære på en spændende måde.

6. At materialet har et klart og gennemtænkt forløb med eller uden progression, og at det forholder sig til undervisningsdifferentiering og løbende optag. Herunder også dets grad af lærerstøtte: er det nemt for læreren at tage i brug; hjælper det hende eller ham til at planlægge og gennemføre sin undervisning?
7. At materialet forholder sig til gældende bekendtgørelser og undervisningsvejledninger. Det vil fx sige, at man sprogligt målretter sin tekst, så den rammer den specifikke målgruppe, den har; at den når det mål, der er for den specifikke modul/niveau, både hvad angår emne og sprog – eller også melder klart ud, hvorfor den ikke gør det.
8. Og sidst, men ikke mindst arbejder vi altid sammen med forfattere som har lyst til at samarbejde med andre om at nå det bedst mulige resultat. Altså at man som forfatter respekterer de øvrige fagligheder, der er i spil ved udgivelsen af et undervisningsmateriale: fotografens, illustratorens, grafikerens, korrekturlæserens, programmørens, trykkerens og redaktørens.

Selv med disse otte punkter opfyldt, er der masser af usikkerhed tilbage. Undervisningen i dansk som andetsprog for voksne er ikke bare et undervisningsområde, der som alle andre er underlagt revisioner i lovgrundlag og bekendtgørelser fra tid til anden – det er også et område, som i nu mange år har været del af værdipolitikken. Det betyder, at alle vi, der arbejder inden for området, til stadighed må forholde os til, at der politisk kan træffes beslutninger om store ændringer med kort varsel.

Og derudover ved vi på Alfabet, at det sker, at markedet reagerer uventet på en ny udgivelse; det kan fx være, fordi der kom en anden udgivelse til samme målgruppe samtidig, eller fordi skolerne skal spare på indkøb af undervisningsmaterialer.

Vi finder det relevant her at knytte en enkelt kommentar til punkt 2. ovenfor, altså det punkt, som handler om sprog- og tilegnelsessyn. Rigtig mange undervisere bekender sig til et kommunikativt sprogsyn. Det er vores erfaring, at forskellen ligger i vægtningen af de forskellige fokusområder indenfor sprog- og tilegnelsessyn: taskorientering, automatisering, leksikalisering, efterbearbejdning, den sociale kontekst m.m. Og da underviserne netop har forskellige præferencer (ofte også begrundet i den specifikke målgruppe – fx finder vi oftere drills på de lave moduler end på de høje), finder vi det vigtigt, at vores udgivelser også tilbyder noget forskelligt.

Om redigering

Antagelsesprocessen er ofte langvarig. Den slutter formelt med underskrivelsen af en kontrakt, men inden vi når dertil, forbereder vi forfatteren på, hvad redigeringsprocessen indebærer. I *Bogvennen* (2007:9-12) skriver seniorredaktør Hans Henrik Schwab:

Forlagsredaktøren er formidler mellem bog og læser; den gode redaktør er – i bedste fald – også formidler mellem forfatter og bog. Det er redaktøren, der har udvalgt og med akribisk omhu gennemrettet værket til læseren. Med Voltaires ord:
»De aner ikke, hvor megen ulejlighed jeg gør mig, for at læseren ikke skal have nogen.« Men den gode redaktør er som nævnt ikke blot formidler mellem værk og læser, men i lykkeligste fald også mellem forfatter og værk.

Schwab skriver her om den skønlitterære forlagsredaktør, men vi synes godt, beskrivelsen kan gælde for forlagsredaktører på et forlag, som producerer læremidler. Hvor de ovenfor anførte antagelseskriterier på et meget overordnet plan er til for læserens skyld, så mener vi også, som Schwab, at en række redigeringsopgaver snarere er til for forfatterens skyld. Man kunne kalde dem subjektive, da de oftest tager form af en forhandling mellem redaktør og forfatter. Det er her, vi sammen arbejder med manus. Hvad siger bogens emnevalg om materialet: er vinklen fx national? Det er den ofte: bolig, højtider, familien osv. handler om danske boliger, danske højtider og danske familier. Er det med vilje? Er det et etnocentrisk kultursyn (det er det ofte) – og er det med vilje, at det er det? Redaktørens arbejde består i denne fase i at lave en fælles læsning med forfatteren, som afdækker de diskurser, der er i spil – og så sammen at blive enige om, hvad det er, vi gerne vil. (Det skal i parentes bemærkes, at vi ofte går ind i en fortælling om, hvordan alting er i Danmark, med åbne øjne; i bekendtgørelsen står jo netop, at man tilbyder undervisning i danske kultur- og samfundsforhold). Vi skal ikke her trætte med en længere beskrivelse af redaktørens håndværk, men pointen om, at man som forfatter skal være indstillet på, at alt er til diskussion, er vigtig. Lige fra de mindste tekstenheder til de store linjer.

Gode råd

På kanten af kriterierne for produktion af læremidler finder vi, hvad man kunne kalde 'gode råd'. Det første gode råd handler om, at mange forfattere bliver meget overraskede over, hvor lang tid det tager

at producere et læremiddel, hvorfor vi opfordrer forfatteren til at sætte tid af samt væbne sig med tålmodighed. Vi bruger som antydning ovenfor lang tid på at vurdere et manuskript, og når først produktionen går i gang, skal hvert led i produktionen have tid til sin del af arbejdet. I lærebøger er layoutet en organisk og dynamisk del af bogens tilblivelse og endelige udtryk, ligesom dens øvrige elementer er det: illustrationer og fotos aftales med forfatteren, men er jo også udtryk for illustratorens og fotografens syn på emnet. Hele denne dynamiske proces tager tid – ikke sjældent et år fra manus blev indleveret. Skal der også laves digitalt sidemateriale og måske en lærervejledning, skal der også afsættes tid til det samtidigt med produktionen af grundbogen. For en lærervejledning skal jo komme samtidig med kursistbogen.

Et andet godt råd handler om antallet af forfattere til et materiale. Vi stiller ingen krav om, hvor mange forfattere man må være om et manuskript, men vi giver gerne gode råd. Det er vores erfaring, at langt de fleste har glæde af at have en medforfatter, som de kan dele arbejdsbyrden med – for der er, som nævnt, meget arbejde. Med en medforfatter kan man også diskutere sine valg og overvejelser undervejs, hvilket de fleste oplever som en lettelse.

Vi beskrev ovenfor forskningen i dansk som andetsprog med ordet 'katedral'. Det kan synes højstemt – endelig en hyldning til åndernes rig! Men det handler for os mest om en praktisk foretæelse. Vi har som udgivere brug for forskning i læring, i sprogsyn, i dansk som andetsprog osv., sådan at vi hele tiden kan raffinere vores udgivelser. Desværre er det vores oplevelse, at forskningen de senere år har holdt sig mere for sig selv med den årlige præsentation af master- og DAV-projekterne som en opløftende undtagelse. Vi savner en erstatning for de store lærerkonferencer, som Integrationsministeriet i sin tid afholdt, hvor undervisere, forskere og øvrige interessenter mødtes nogle dage til udveksling af virkeligheder.

Litteratur

Schwab, H. H. (2007). »Den gode redaktør«. I: *Bogvennen 2007: Den gode bog*. Aalborg: Foreningen for Boghaandværk, s. 9-12.